

The Use of Feminine Components of Language in Two Books, *My Bird and Autumn is the Last Season of the Year*, Based on the Linguistic Approach of Sara Mills

Mojgan Jafari¹ | Soheila Mousavi Sirjani^{2*} | Abdolhossein Farzad³

1. Ph.D. Student in Persian Language and Literature, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: adine.jafari2@gmail.com
2. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: s_mousavi@azad.ac.ir
3. Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail A.farzad@ihcs.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 19/09/2021

Received in revised form:
06/09/2022

Accepted: 11/09/2022

Keywords:

language,
feminine criteria,
novel,
My Bird,
Autumn is the last season of
the year.

ABSTRACT

The growth of women's literary creations in recent years underscores the importance of recognizing these works to foster their qualitative development. This article reviews two books of selected women's novels featured in national festivals, assessing the frequency of fifteen components related to feminine expressions in language, as identified by scholars and the authors themselves. The analysis is framed within Sara Mills' linguistic approach, focusing on both linguistic structure and the structure of thought and content. These components can significantly enhance the theoretical critique of women's literature, particularly in the realm of novels. In the twelve years following the publication of the two books, the application of these components has revealed notable changes in linguistic structure. The use of attributes, such as color and gender of objects, has increased, while the use of feminine words has significantly decreased. Additionally, there has been a marked reduction in attention to women's issues, a weakening of emotional relationships among family members, and a strengthening of feelings of despair and hopelessness. These trends are significant and suggest that, beyond the individual circumstances of the author, various societal conditions may have influenced these changes. Cultural authorities should take these factors into account.

Cite this article: Jafari, M., Mousavisirjani, S., Farzad, A. (2025). The Use of Feminine Components of Language in Two Books, *My Bird and Autumn is the Last Season of the Year*, Based on the Linguistic Approach of Sara Mills. *Research in Narrative Literature*, 13 (4), 103-128.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/rp.2022.6957.1427

Extended Abstract

Introduction:

The literature of any nation is a rich collection of poetic and prose works that reflect the identity, customs, beliefs, history, and aspirations of its people. Over time, various events significantly influence this dynamic landscape. Analyzing the works of literary creators is essential for understanding, evaluating, and diagnosing literary genres. The structure and form of a story possess a remarkable capacity to capture important and sometimes transformative events and moments. Through analytical reading of a novel, one can uncover interests, tendencies, needs, talents, and even underlying motivations that may be concealed within the deeper layers of society. Consequently, the novelist, through narrative storytelling, presents a snapshot of society. Conversely, women's speech in any linguistic community exhibits characteristics that distinguish it from men's speech to some extent. The growth of women's literary contributions in recent years underscores the importance of focusing on these works to enhance their qualitative development. In recent decades, the active presence of women in the realm of literary creation and the expression of their concerns has become increasingly prominent, leading to the emergence of a feminine writing style that shapes an identity encompassing relationships, roles, differences, and other female-related issues. This identity, through character portrayal and the actions of the novel's protagonist, serves as a representation of feminine social identity.

Methodology:

The statistical population of this study comprises selected novels by female authors featured in prestigious national festivals within a specified timeframe. The research sample includes two books: "My Bird" and "Autumn Is the Last Season of the Year," which received recognition at festivals twelve years apart. The research employs a descriptive-analytical and library-based methodology. The analysis of the works is grounded in Sara Mills' perspective, focusing on the frequency of feminine elements across three categories: morphological structures, syntactic structures, and themes and content. This frequency is calculated relative to the number of pages in each book and presented in statistical and comparative tables as percentages. The statistical results of the two books are compared, leading to a final conclusion.

Results and Discussion:

Over the twelve-year interval between the publication of the two books, the analysis of linguistic structures revealed an increase in the use of adjectives related to color and texture. Conversely, there was a significant decrease in the use of feminine vocabulary. In terms of content, a marked decline in attention to women's issues was noted, along with a weakening of emotional bonds among family members and a growing sense of despair and hopelessness. These changes, coupled with the individual circumstances of the authors, may also be influenced by various societal factors and should be taken into account by cultural authorities. The characteristics that define the works of female authors can serve as essential criteria for critiquing these works and can contribute to the theoretical advancement of women's literary

criticism, particularly in the realms of fiction and novels. Furthermore, these criteria can be utilized in the evaluation of works submitted to various literary festivals.

Conclusion:

In this article, we examine two selected novels by women featured in national festivals to assess the frequency of fifteen components of feminine language features, as suggested by scholars or perceived by the author. This assessment utilizes Sara Mills' linguistic approach, focusing on both linguistic structure and thought and content structure. These components can significantly contribute to the theoretical development of women's literary criticism, particularly in the realm of novels. The study aims to answer the following questions: What are the indicators of a feminine style in the language used by the authors of these two books? Is there a significant difference in the application of feminine linguistic style features between the two books? Additionally, considering the twelve-year gap between their selection, what changes have occurred in the application of feminine components in these novels, particularly in light of the evolving cultural, political, and social conditions of the country in the areas of "linguistic" and "thought and content"?

Sara Mills, a stylistic analyst, linguist, writer, and research professor at the School of Cultural Studies at Sheffield Hallam University in England, who has conducted extensive studies in the fields of feminism and linguistics, believes that posing specific questions provides a systematic approach to linguistic analysis. Mills argues that by systematically addressing these questions, researchers can track the various ways aspects are encoded and identify the gender indices that may be embedded in the text's logic. The value of this research lies in examining the diverse perspectives of women, considering their linguistic applications and distinct writing styles, to foster mutual understanding, and contribute to a better world. It is essential that, alongside the quantitative growth of women's fictional works, attention to critique and diagnosis of this literary genre paves the way for the qualitative development of women's narratives. The findings of this study can facilitate the recognition of feminine language features and their application in women's literature, both linguistically and thematically, significantly enhancing the critique of these works and promoting the technical and academic advancement of this literary genre.

کاربست مولفه‌های زنانهٔ زبان در دو کتاب پرنده من و پاییز فصل آخر سال است، با تکیه بر رویکرد زبانی سارا میلز

مژگان جعفری^۱ | سهیلا موسوی سیرجانی^{۲*} | عبدالحسین فرزاد^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: adine.jafari2@gmail.com
۲. نویسندهٔ مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: s_mousavi@azad.ac.ir
۳. دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: A.farzad@ihcs.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

رشد آفرینش‌های ادبی زنان در سال‌های اخیر، اهمیت توجه به این آثار را به منظور ارتقاء رشد کیفی آن‌ها روشن می‌سازد. در این مقاله با بررسی دو کتاب رمان برگزیدهٔ زنان در جشنواره‌های کشوری، بسامد کاربرد پانزده مؤلفه از جلوه‌های زنانهٔ زبان که توسط صاحب‌نظران بیان شده یا به نظر نگارنده رسیده‌اند، با نگاه به رویکرد زبانی سارا میلز در سطوح ساختار زبانی و ساختار اندیشه و محتوا ارزیابی شدند. این مؤلفه‌ها می‌توانند به روند رشد نقد نظری آثار زنان خصوصاً در حوزهٔ رمان کمک کنند. در سیر کاربرد این مؤلفه‌ها طی دورهٔ دوازده سالهٔ فاصلهٔ نشر دو کتاب، در بخش ساختار زبانی، کاربرد صفات (رنگ و جنس اشیاء) افزایش و کاربرد واژگان زنانه کاهش چشمگیری داشته، اما در حوزهٔ محتوا، کاهش توجه به مسائل زنان، افزایش تضعیف روابط عاطفی بین اعضای خانواده و نیز تقویت روحیه یأس و ناامیدی نیز معنادار می‌باشند که علاوه بر شرایط فردی نویسنده، می‌توانند تحت‌تأثیر شرایط مختلف جامعه باشند و می‌بایست از سوی متولیان فرهنگی جامعه مورد توجه قرار بگیرند.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۶/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۲۰

واژه‌های کلیدی:

زبان،

مولفه‌های زنانه،

رمان،

پرنده من،

پاییز فصل آخر سال است.

استناد: جعفری، مژگان؛ موسوی سیرجانی، سهیلا؛ فرزاد، عبدالحسین (۱۴۰۳). کاربست مولفه‌های زنانهٔ زبان در دو کتاب پرنده من و پاییز فصل آخر سال است، با تکیه بر رویکرد زبانی سارا میلز. *پژوهشنامه ادبیات داستانی*، ۱۳ (۴)، ۱۰۳-۱۲۸.

حق مؤلف © نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: 10.22126/rp.2022.6957.1427

۱. پیشگفتار

ادبیات هر کشور، مجموعه‌ای غنی از آثار منظوم و منثور مردمان آن کشور و بازتاب هویت، آداب، باورها، تاریخ و آرمان‌های آحاد افراد آن سرزمین می‌باشد که در گذر زمان، حوادث و رویدادهای گوناگون بر این جریان پویا تأثیرات آشکاری می‌گذارد. تحلیل آثار پدیدآورندگان انواع ادبی از ضروریات شناخت، بررسی و آسیب‌شناسی گونه‌های ادبی به شمار می‌رود. ساختار و قالب داستان، بهترین و بالاترین ظرفیت برای ثبت وقایع و لحظات مهم و چه بسا جریان‌ساز را دارد. در آثار ادبی بزرگ ایران و جهان نیز شاهد بیان بسیاری از حکمت‌ها و پندهای اخلاقی و اجتماعی و... در قالب داستان هستیم تا دامنه پذیرش آن از سوی مخاطبان گسترش و عمق بیشتری پیدا کند.

به واسطه خوانش تحلیلی یک رمان، می‌توان به علائق و تمایلات، نیازها، استعدادها و حتی چراهایی دست یافت که گاهی خود را در لایه‌های زیرین جامعه پنهان کرده‌اند. به این ترتیب نویسنده رمان، در قالب روایت داستانی، برشی از جامعه را عرضه می‌کند. از سوی دیگر، روایت یا گفتمان، تشکلی سازمان یافته و هدف‌مند از واژه‌ها و جملاتی است که در یک متن گرد آمده و به آن زندگی می‌بخشند. به همین جهت نهادهای اجتماعی، شرایط جامعه و حتی متون مختلف می‌توانند نقش مهمی را در توسعه گفتمان اجرا کنند.

در دهه‌های اخیر، حضور جدی زنان در عرصه آفرینش‌های ادبی و طرح دغدغه‌های آنان نمود چشمگیری یافته است و این حرکت موجب پدید آمدن نوعی نوشتار زنانه می‌شود و هویتی را شکل می‌دهد که شامل روابط، نقش‌ها، تفاوت‌ها و دیگر مسائل زنانه می‌شود. هویتی که در قالب شخصیت‌پردازی و کنش قهرمان رمان، تصویری از هویت اجتماعی زنانه را بازنمایی می‌کند.

توجه به تفاوت‌های زبانی زنان و مردان، با افزایش فعالیت‌های فمینیست‌ها از اواخر دهه ۶۰ میلادی در کشورهای غربی اهمیت فراوانی پیدا کرد. بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند که زنان با توجه به اخلاقیات و روحیات متفاوت با مردان، نگرش متفاوتی نسبت به دنیای اطراف خود دارند، پس نشانه‌های زبانی و شیوه‌های نگارشی ایشان نیز متفاوت است. تحقیق و بررسی در آثار ادبی زنان برای دستیابی به دنیای درون ایشان و رسیدن به درکی جامع از مشکلات و دغدغه‌های‌شان از اهمیت زیادی برخوردار است. به این ترتیب، ارزش این پژوهش در حقیقت بررسی دیدگاه‌های مختلف زنان با توجه به کاربردهای زبانی و شیوه نویسنده‌گی متفاوت ایشان برای رسیدن به درک متقابل و ساختن جهانی

بهرتر می‌باشد. لازم است که همگام با رشد کمی آثار داستانی زنان، با پرداختن به نقد و آسیب‌شناسی این گونه ادبی، راه را برای رشد کیفی داستان‌های زنان هموار کنیم. نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند مسیر شناخت ویژگی‌های زنانه زبان و کاربرد آن در کتاب‌های زنان را هم به لحاظ زبانی و هم از جهت محتوایی هموار نموده و کمک بزرگی در مسیر نقد این آثار بوده، موجبات رشد فنی و علمی این گونه ادبی را فراهم آورد.

۱-۱. پرسش‌های پژوهش

در این مقاله تلاش شده با بررسی چند جنبه مقوله گفتمان و روایت در کتاب‌های رمان نویسندگان زن در یک برهه زمانی مشخص، روند به کارگیری انگاره‌های زنانه زبان در دو کتاب منتخب رمان زنان را که در فاصله زمانی دوازده ساله از یکدیگر در یکی از جشنواره‌های معتبر کشور برگزیده شده‌اند، بررسی نموده و در نهایت به پاسخ این سوالات برسیم که نشانه‌های سبک زنانه در زبان نویسندگان این دو کتاب کدامند؟ و نیز آیا تفاوت معناداری در کاربرد شاخصه‌های سبک زنانه زبان بین این دو کتاب وجود دارد یا خیر؟ هم‌چنین کاربرد مولفه‌های زنانه در این دو کتاب با توجه به فاصله دوازده ساله انتخاب آن‌ها، با عنایت به تغییر شرایط فرهنگی، سیاسی و اجتماعی کشور در دو حوزه «زبانی» و «اندیشه و محتوا» چه تغییراتی داشته است؟

۱-۲. پیشینه پژوهش

طبق بررسی‌های انجام شده، پژوهشی با این هدف و عنوان در حوزه کتاب‌های رمان زنان انجام نشده است. از جمله مقالات نزدیک به این موضوع می‌توان به مقاله‌های: «رابطه زبان و جنسیت در شش رمان معاصر فارسی» (محمودی و دهقانی)، «تعجلی نوشتار زنانه در کتاب *د/*» (نیک منش و برجی خانی)، «بررسی تفاوت‌های زبانی زنان و مردان در ادبیات مقاومت با تکیه بر مکالمات رمان *د/*» (بهمنی مطلق و فرقانی)، «بررسی متغیر جنسیت با تکیه بر زبان زنانه در رمان کنیز و اثر منیر و روانی پور» (دلبری و عرب-پور)، «تحلیل متغیر جنسیت در گفتمان غالب نویسندگان زن ایرانی» (سراج)، «بررسی تاثیر جنسیت بر زبان پاره‌ای از نویسندگان زن و مرد معاصر ایران» (باقری و مقدسی)، «چگونگی تاثیر جنسیت بر ادبیات» (کراچی)، «زبان و نوشتار زنانه، واقعیت یا توهم؟» (طاهری)، «بررسی زبان نوشتاری زنان بر اساس نظریه گفتمان جنسیتی» (طالبیان، تسنیمی و بیابانی)، «بررسی ویژگی‌های زبان زنانه در مقایسه با زبان مردانه در ترجمه رمان» (تقدمی و عزتی)، «کاربرد واژگان در رمان سمفونی مردگان از منظر زبان

و جنسیت» (ناصری و شرافتی)، «مولفه‌های نوشتار زنانه در رمان سرخی تو از من» (قاسم‌زاده، علی‌اکبری و کلبعلی)، «بررسی سبک زنانه در رمان کوچه اقا قیا» (عرب)، «کاربرد واژگان زنانه در کتاب یک‌شنبه آخر» (محمودی و شیخ) و «نشانه‌های سبک زنانه در ادبیات داستانی معاصر» (یونسی، مشتاق‌مهر و عزیزاده) اشاره کرد که در آن‌ها، پژوهشگران یا فقط به تاثیر جنسیت بر زبان پرداخته و یا فقط یک متغیر در یک یا چند کتاب را بررسی کرده‌اند. اما پژوهش حاضر ضمن بررسی نمودهای زنانه در قلم نویسندگان زن دو کتاب مورد بررسی، با در نظر گرفتن فاصله دوازده ساله بین زمان انتشار دو کتاب برگزیده، ضمن تحلیل سیر به کارگیری این مولفه‌ها هم در سطح زبانی و هم در سطح اندیشه و محتوا، در جستجوی تفاوتی معنادار در روند کاربرد آن توسط نویسندگان است که تاکنون از این منظر پژوهشی انجام نشده است.

۱-۳. روش پژوهش و چارچوب نظری

از آن‌جا که سارا میلز^۱ به عنوان یکی از صاحب‌نظران در عرصه مطالعات مرتبط با جنسیت مطرح است که با بررسی نظریات روان‌شناسان و محققان حوزه جامعه‌شناسی زبان^۲ که بر تاثیر جنسیت بر زبان و نوشتار تاکید کرده‌اند، هم‌چنین با در نظر داشتن نظرات فمینیست‌ها، روش‌های تحلیل آثار داستانی زنان را در کتاب مشهور خود «سبک‌شناسی فمینیستی» بیان کرده است، روش تحلیل در این پژوهش نیز با تکیه بر نظر ایشان صورت گرفته است.

جامعه آماری این پژوهش، کتاب‌های برگزیده بخش رمان (از بانوان نویسنده) در جشنواره‌های معتبر کشوری در بازه زمانی معین بوده و نمونه تحقیق، دو کتاب پرنده من و پاییز فصل آخر سال است که با فاصله دوازده ساله موفق به کسب رتبه در جشنواره‌ها شده‌اند، می‌باشد. روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی و کتاب‌خانه‌ای است و تحلیل آثار با تکیه بر دیدگاه سارا میلز، ضمن بررسی بسامد کاربرد مولفه‌های زنانه در سه بخش ساختارهای صرفی، نحوی و اندیشه و محتوا و محاسبه آن به نسبت تعداد صفحات هر کتاب و ارائه جدول آماری و جدول مقایسه‌ای به شکل درصد انجام شده و نتایج آماری دو کتاب با یکدیگر مقایسه و نتیجه‌گیری نهایی انجام شده است.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

1. Sara Mills
2. Sociology of language

۲-۱. تفاوت‌های زبانی زنان و مردان

برخی زبان‌شناسان، زبان را نوعی رفتار اجتماعی دانسته‌اند که مهم‌ترین نقش آن ایجاد ارتباط است. پس جنسیت می‌تواند به عنوان عاملی اجتماعی در زبان نیز تأثیرگذار باشد: «یکی از عوامل غیرزبانی که ممکن است در گفتار منعکس گردد و ایجاد نوعی لهجه نماید، جنسیت^۱ است. گفتار زنان در هر جامعه زبانی ویژگی‌هایی دارد که آن را کم و بیش از گفتار مردان متمایز می‌کند» (باطنی و دیگران، ۱۳۸۱: ۳۸).

از طرفی در تحلیل زبانی یک اثر ادبی باید به شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی که آن اثر در آن شکل گرفته است توجه نمود. جنسیت نیز در کنار عواملی چون طبقه اجتماعی، اعتقادات یا ارزش‌ها می‌تواند در خلق آثار ادبی موثر باشد. «دغدغه‌های فکری نویسنده، سرمایه اصلی او برای نوشتن است و اساساً اگر اندیشه و دغدغه فکری در ذهن او نباشد هیچ اثر هنری یا داستانی آفریده نمی‌شود» (خسروی شکیب، ۱۳۸۹: ۸۳).

سارا میلز معتقد است که زنان نویسنده مؤلفه‌های متفاوت زبانی را در ساختار و در محتوای آثار خود به کار می‌گیرند و تحلیل زبانی این آثار باید در سطوح واژگان، جملات و تحلیل براساس گفتمان^۲ (ارتباط کلمات با یکدیگر در سطوح بالاتر) انجام شود.

۱- سطح واژگان: تعابیر زنانه در فارسی (صفات و دشنام، نفرین، تکیه کلام‌ها) در مقابل تعابیر مردانه در فارسی (صفات و دشنام، تکیه کلام‌ها) (فتوحی، ۱۳۹۰: ۴۰۵)، واژه‌های متعلق به حوزه زنان (دل مشغولی زنان در حوزه آشپزی، خانه‌داری و ...)، تعدد شخصیت‌های زن و کاربرد رنگ‌واژه‌ها از جمله مواردی است که در این سطح، بررسی و مشخص می‌شوند.

۲- سطح جملات: در آثار داستانی، اگر در پی تفاوت‌های نحوی در ساختار جمله‌های زنان و مردان هستیم، نوع جمله‌ها در اساس تفاوتی ندارد، بلکه تفاوت در میزان کاربردهاست. برخی کاربردهای نحوی پر بسامد در گفتار زنان مانند: جمله‌های ساده (توصیفی، کوتاه، خبری، احساسی، جزئی‌نگری)، حذف جمله‌ها و جمله‌های مقطع، وجه عاطفی (فتوحی، ۱۳۹۰: ۴۰۷) و جمله‌های پرسشی به شکل حدیث نفس از جمله مواردی است که در این سطح بررسی می‌شود.

۳- سطح گفتمان: در این سطح، ویژگی‌های برون‌متنی با عناصر مهم داستان بررسی می‌شوند. سارا

1. Sex

2. Discourse

جنسیتی صورت پذیرد که آن را به صورت خلاصه موضوع و مدل نظری با طرح پرسش‌هایی ارائه داده است. به عقیده میلز در سطح تحلیل متن آثار زنان به مثابه گفتمان، باید پرسش‌های زیر مطرح شود:

- از چه واژگانی استفاده شده و این واژگان چه مفهومی از هویت زنانه را بازتاب می‌دهد؟ - برخورد مردان و زنان در متن و بازتاب صدای زنانه چگونه است؟ - عبارات و جملات استفاده شده در متن متأثر از جنسیت نویسنده است؟ - راوی کیست؟ زاویه دید چگونه است؟ متن بر منافع چه کسی تاکید دارد؟ از زنان بیشتر استفاده شده یا مردان؟

«میلز بر این باور است که با طرح این سوالات امکان رسیدن به یک روش نظام‌مند برای تحلیل زبانی وجود دارد (میلز، ۲۰۰۵: ۶۶-۱۰۶) و معتقد است که با کار کردن از طریق این پرسش‌ها به صورت سیستماتیک، می‌توان راه‌های متفاوتی که جنبه‌ها را رمزگذاری می‌کنند و نمایه‌های جنسیت که ممکن است بخشی از منطق متن باشد را ردیابی کرد. تمرکز بر زبان در سطح واژگان و جملات و یا در سطح گفتمان می‌تواند ما را قادر به ردیابی برخی از این مفروضات پنهان کند» (همان: ۱۶۱-۱۵۸).

گفتمان از نظر اصطلاحی «عبارت است از کلامی که دارای ساختار و ماهیت اجتماعی باشد. گفتمان با توجه به محیط اجتماعی که در آن تولید می‌شود و نیز براساس جایگاه و شأن افرادی که سخن می‌گویند یا می‌نویسند و نیز با توجه به مخاطبان شکل می‌گیرد. گفتمان پدیده‌ای اجتماعی است و این که اظهارات، گزاره‌ها، کلمات و عبارات، چه مفهومی پیدا می‌کنند، بستگی به زمان، مکان و موقعیت سخن دارد» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۱۵۴).

گفتمان هم به گفتگوی عادی و هم به ارتباط‌های نوشتاری میان نویسنده و خواننده اشاره دارد. در معنای گسترده خود، گفتمان شامل «متن» هم می‌شود. گفتمان ارزش‌های اجتماعی و نهادینه شده یا ایدئولوژی‌ها را منتقل و حتی خلق می‌کند. هدف تحلیل زبانی گفتمان ادبی پیش از هر چیز، مشخص کردن الگوهای فرمی متن‌ها، شعرها، نمایشنامه‌ها، رمان‌ها و غیره است، بدین ترتیب، این سطح (گفتمان)، بازتاب اندیشه‌های شخصی و ایدئولوژی نویسنده است. هم‌چنین برای شناخت و بررسی این سطح، نیاز است تا عناصر مهم داستان از قبیل: پیرنگ، شخصیت، راوی، زاویه دید، درون‌مایه، لحن، صحنه، زمان و مکان و ... مشخص شوند. از سوی دیگر، ضرورتی ندارد که در یک داستان تمام عناصر، حضور داشته باشند. پس در این سطح، به برخی از آن‌ها که ضروری‌تر و کارآمدتر از بقیه

عناصر هستند، پرداخته خواهد شد.

از طرفی میلز عقیده دارد که آثار فوکو نقش مهمی در کشف طیفی از نظریه‌های گوناگونی داشته که زیر چتر اصطلاح «گفتمان» گرد آمده‌اند. به همین دلیل اساس کتاب گفتمان خود را آثار فوکو قرار داده است. «اصطلاح گفتمان ریشه در بطن نظام بزرگ‌تری از آراء نظری کاملاً پرداخت شده ندارد، بلکه عنصری در آثار فوکو است» (میلز، ۱۳۸۲: ۲۶). میلز هم‌چنین گفتمان را یکی از پربسامدترین و در عین حال پرتناقض‌ترین واژه‌هایی می‌داند که فوکو در آثار خود به کار می‌برد. «در بررسی اصطلاح گفتمان باید گفت که این واژه مترادف با «زبان» نیست. گفتمان را باید نظامی دانست که شیوه درک ما را از واقعیت شکل می‌دهد» (میلز، ۱۳۸۹: ۹۳).

سطح گفتمانی یا همان بررسی دیدگاه و اندیشه، بیانگر تجربه نویسنده از دنیای خارج و نیز، بازتاب دنیای درونی و اندیشه‌های شخصی اوست. هالیدی^۱ در این زمینه معتقد است که «در این بخش، زبان بیانگر پدیده‌های محیطی نظیر رویدادها، اشیاء، موجودات، کنش‌ها، کیفیت‌ها، حالت‌ها و روابط است» (هالیدی، ۱۹۷۸: ۱۱۲).

راجر فاولر^۲ نیز معتقد است «در این سطح از تحلیل (گفتمان) حضور نویسنده و تاثیر نگاه او خیلی مهم است و باید زبان را به صورت زبانی کنش‌مند و ایدئولوژیک تحلیل کرد» (فاولر، ۱۳۹۰: ۱۰۲).

تفاوت‌های زبانی بین زنان و مردان می‌تواند در سطوح مختلفی مورد توجه قرار بگیرد. تفاوت زبان در سطح واژگان به این معناست که برخی کلمات یا عبارات فقط از سوی یکی از دو جنس استفاده می‌شود. نظر ترادگیل^۳ هم مؤید این نکته است. «مردان و زنان به زبان‌های متفاوتی تکلم نمی‌کنند بلکه به گونه‌های متفاوت زبان واحد تکلم می‌نمایند و تفاوت‌ها صرفاً جنبه‌ی واژگانی دارد» (ترادگیل، ۱۳۷۶: ۱۰۵). در زبان فارسی می‌توان اصطلاحاتی مانند «خدا مرگم بده» را زنانه و «چاکرم» را مردانه دانست. «جامعه فارسی زبان، کاربرد اصطلاح وابسته به یک جنس را از سوی جنس دیگر رفتاری غیرعادی می‌داند» (مدرسی، ۱۳۶۸: ۱۶۳). تفاوت در حوزه دستوری زبان خصوصاً در زبان‌های غیر فارسی بیشتر خود را نشان می‌دهد: «تفاوت‌های دستوری مربوط به جنسیت در بعضی از زبان‌ها مانند کواساتی از تمایز مؤنث / مذکر فراتر می‌رود. در این زبان، بسته به این که گوینده زن باشد یا مرد، صرف بعضی از

1. Halliday Micheal

2. Fowler Rager

3. Trudgill Peter

افعال و نواخت^۱ برخی از کلمات فرق می‌کند» (باطنی و دیگران، ۱۳۸۱: ۳۹). تفاوت در نظام آوایی زبان زنان و مردان نیز در فارسی‌زبانان مشاهده نمی‌شود. در زبان گفتاری به انواع دیگری از تفاوت‌های زبان زنانه و مردانه نیز می‌توان دست یافت.

«موضوعاتی مانند نوبت‌گیری^۲ و مؤدب بودن^۳ و مدت زمانی که هر جنس در مکالمه استفاده می‌کند از مشخصه‌های جنسیتی هستند و ممکن است رابطه‌های قدرتی را نیز منعکس کنند» (آقاگلزاده و خسرونژاد، ۱۳۸۶: ۵۳).

تفاوت زبان زنانه و مردانه در سطوح دیگر هم قابل بررسی است. «بخش اعظمی از ادبیات زنان به لحاظ ویژگی‌های زبانی، سبک بیان و نگارش، شیوه‌های پیوند میان عناصر کلامی و چگونگی بهره‌گیری از آرایه‌های ادبی مثل استعاره، تشبیه و صورخیال با ادبیات مردان متفاوت است» (آبرامز، ۱۹۹۹: ۳۲۶).

۲-۲. چرا تفاوت؟

به نظر لیکاف^۴ «تفاوت‌های زبانی میان زنان و مردان یکی از نتایج نابرابری‌های اجتماعی است و ویژگی‌های زبانی آنان بازتاب تفاوت‌هایی است که از نظر نقش و موقعیت اجتماعی میان اعضای این دو گروه وجود دارد» (لیکاف، ۱۹۷۵: ۵۱).

باید توجه داشت که «لیکاف معتقد است که ساخت‌هایی مانند: «این‌طور نیست؟»، «من فکر می‌کنم»، «شما می‌دانید»^۵ در انگلیسی که مفهوم عدم اطمینان از آن‌ها استنباط می‌شود در گفتار زنان کاربرد نسبی بیشتر یا نقش‌های متنوع‌تری دارند و بازتاب عدم اطمینان و ترزلی هستند که در پایگاه و نقش اجتماعی زنان در جامعه انگلیسی زبان وجود دارد» (مدرسی، ۱۳۶۸: ۱۶۷).

دیدگاه دیگری تفاوت‌های جنسیتی زبان را حاصل تفاوت اجتماعی می‌داند: «زبان گونه‌های جغرافیایی، نژادی و طبقاتی تا حدی ناشی از «فاصله اجتماعی»^۶ است، حال آن‌که زبان گونه‌های جنسی، ناشی از «تفاوت‌های اجتماعی»^۷ است. از زنان و مردان طرز تلقی‌های اجتماعی و رفتارهای

1. Tone
2. Turn Taking
2. Politeness
4. Lakoff
5. I think, You know, Isnt it
6. Social distance
7. Social difference

متفاوتی انتظار می‌رود و زبان گونه‌های جنسی، نماد این واقعیت هستند. استفاده از زبان گونه مؤنث، به اندازهٔ مثلاً پوشیدن دامن، نمونه‌ای از شناساندن خود به عنوان جنس مؤنث و رفتار مناسب زن می‌باشد» (ترادگیل، ۱۳۷۶: ۱۱۷).

اما نظر طرفداران برابری جنسیتی این چنین است: «۱- دیدگاه تسلط: لیکاف اذعان داشت زنان به خاطر این که فاقد اقتدارند و زبانی محتاطانه دارند با «زبانی ضعیف»^۱ صحبت می‌کنند. علت اشاره به این سبک زنانه وجود نمونه‌هایی از کاربردهای ابزارهای تضعیف‌کننده مانند ناسزاهای ملایم‌تر، آهنگ مردّد، بیان مطالب به صورت سؤالی یا همراه با سؤالات ضمیمه‌ای^۲ در کلام زنان بود. ۲- دیدگاه تفاوت: نظریه‌پردازان این دیدگاه می‌کوشند خود را از مفهوم تسلط دور کنند. هدف، مطالعه کارکرد زبانی زنان بر حسب شرایط خود آن است. این دیدگاه تا حدودی مشخص‌کننده رفتار زبانی زنان با نگرش مثبت‌تر است» (پاک نهاد جبروتی، ۱۳۸۱: ۳۶-۳۴).

بنابراین هر چقدر تفاوت بین نقش‌های اجتماعی زنانه و مردانه در جامعه‌ای بیشتر یا اساسی‌تر باشد، تفاوت‌های زبانی موجود بین زنان و مردان آن جامعه نیز بیشتر خواهد بود. از طرفی استفاده از گونهٔ زنانهٔ زبان، به نوعی تعیین‌کنندهٔ هویت، به عنوان یک زن تلقی می‌شود. از یک زن انتظار می‌رود که در جامعه رفتار کلی مناسب‌تری نسبت به یک مرد داشته باشد و صحیح‌تر از مرد حرف بزند. همین انتظار باعث می‌شود که زن در خلق و نوآوری در حوزهٔ زبان وادار به عقب‌نشینی شده و جسارت کم‌تری از خود نشان دهد و به این ترتیب، زبان محافظه‌کار، نشانهٔ زنانگی به حساب می‌آید. «مردان، زبان را قدرتمندانه و آمرانه به کار می‌گیرند در حالی که زنان از آن به شکل حمایت‌طلبانه و جذاب سود می‌جویند» (محمدی اصل، ۱۳۸۹: ۲۱۴).

صاحب‌نظران دیگر نیز بر همین نکته تأکید دارند: «استفادهٔ بیشتر زنان از تشدیدکننده‌ها، نشان از پایین بودن اعتماد به نفس آن‌ها یا موقعیت متزلزل ایشان در اجتماع مردسالار است» (محمودی بختیاری و دهقانی، ۱۳۹۲: ۵۵۱).

اعتقادات فمینیستی هم بر این نوع نگاه تأکید دارد: «فمینیست‌ها معتقدند از آن‌جا که در جوامعی مردسالار زندگی می‌کنیم، بعید به نظر نمی‌رسد که زبان ما هم تحت تسلط مردان باشد. از این‌رو فمینیست‌ها با استفاده از زبان‌شناسی، به دنبال الگوهای ویژه‌ای برای ایجاد کلام و نوشتار و به طور کلی،

1. Powerless language

2. Tag Question

سبکی زنانه هستند» (نجاری، ۱۳۹۴: ۳۷). به این ترتیب زنان برای نزدیک شدن به مرزهای برابری اجتماعی چاره‌ای جز پذیرفتن سبک مردانهٔ زبان و کاربرد آن در زبان خود نخواهند داشت. «به باور فمینیست‌ها، زنان اساساً زیر فشار زبان حاکم و مسلط مردانه بوده‌اند. مردان، زبان زنان را حقیر، ضعیف و غیرقطعی می‌دانند که بر موضوعاتی جزئی و ناچیز، سبک، غیرجدی و حتی احمقانه متمرکز می‌شود. آنان بر این باورند که زنان در پاسخ‌های خود بر کلامی احساسی و شخصی تاکید دارند، در حالی که مردان را قوی، ثابت و نامتزلزل می‌دانند. از همین رو معتقدند که زنان باید سخن و کلام خود را مطابق با الگوی زبان مردان سازند تا بتوانند به برابری اجتماعی دست یابند» (شاهنده، ۱۳۸۴: ۱۵۰).

نظرات دیگری نیز زبان زنانه را نامطمئن و ضعیف اما مؤدب‌تر می‌داند. «طبق تحقیقات انجام شده، زنان در داستان‌های خود بیشتر از رنگ‌ها استفاده کرده‌اند و مردان بیشتر از فحش و ناسزا. نویسندگان زن از صفات بیشتر در نوشته‌ها استفاده می‌کنند. زنان از عبارات تعللی و مشددها بیشتر از مردان استفاده می‌کنند ولی مردان از پرسش‌واره‌ها بیشتر استفاده می‌کنند» (آقاگل زاده و خسرونژاد، ۱۳۸۶: ۹۲).

اما زن، برای رها شدن از چارچوب مردانهٔ کلام در هنگام نوشتن، خلاقیت زبان را به یاری می‌طلبد تا بتواند ساختارهای مردانه و سرسخت جملات را به نفع آنچه می‌خواهد تغییر دهد. «خصوصیت اصلی زبان، خلاقیت است. یعنی انسان هنگام حرف زدن، جملات مورد نیاز خود را صرفاً از میان یک مجموعهٔ کلیشه‌ای و آماده انتخاب نمی‌کند، بلکه دائماً گفتارهای تازه و بدیع خلق می‌کند» (اچسون، ۱۳۶۴: ۲۰۳).

بنابراین زن وارد گسترهٔ «نوشتن» می‌شود. اما آیا این حضور صرفاً به جهت اثبات وجودش به عنوان جنسی جدای از مرد تحقق یافته است؟ ویرجینیا ولف^۲ نه فقط در نوشتن، که در تمام عرصه‌های زندگی، نگاهی فرا جنسیتی را تأیید می‌کند. «جای بسی تأسف است اگر زنان مانند مردان بنویسند یا مانند مردان زندگی کنند یا ظاهرشان شبیه مردان باشد، زیرا اگر این دو جنسیت تا این حد بی‌کفایت‌اند، چگونه می‌خواهیم تنها با یک جنسیت سرکنیم؟ آیا تحصیل و آموزش نباید تفاوت‌ها و نه تشابه‌ها را مشخص و تقویت کند؟» (ولف، ۱۳۸۵: ۱۲۸).

با توجه به تمامی نظرات مطرح شدهٔ کارشناسان حوزه‌های زبان‌شناسی و جامعه‌شناسی، باید به این نکتهٔ مهم توجه داشت که باورها، روحیات و شخصیت نویسنده و نیز شرایط حاکم بر محیط، در زمان

1. Echsone Jane
2. Wolff Virjginia

خلق اثر به طور حتم می‌تواند برخی از ویژگی‌های مطرح شده برای زبان زنانه را تحت‌الشعاع قرار دهد. «کار سبک‌شناسی زنانه عبارت است از بررسی سبک از چشم‌انداز باورها و عقاید مربوط به موقعیت اجتماعی و حقوقی زن» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۳۹۵).

۲-۳. کتاب‌های مورد بررسی

پاییز فصل آخر سال است: این کتاب، اولین رمان نسیم مرعشی است که در سال ۱۳۹۳ توسط نشر چشمه منتشر و در سال ۱۳۹۴ در هشتمین دوره جایزه ادبی جلال آل احمد برگزیده شد. رمان، روایتی از زندگی سه دختر جوان به نام‌های روجا، لیلا و شبانه را که داستان زندگی‌شان از سال‌های تحصیل در دانشگاه به هم گره خورده است، نشان می‌دهد. به نظر خود نویسنده، حوادث سال ۸۸ بن‌مایه این رمان بوده، هر چند اشاره صریحی به این دست مسائل اجتماعی در رمان نشده است، اما نویسنده می‌خواهد فضای سرد و خاکستری داستان و شخصیت‌های سردرگم و مرددی را که همه آرمان‌های خود را در مهاجرت به خارج از کشور می‌بینند، برخاسته از فضای سیاسی و فرهنگی حاکم بر جامعه در آن سال‌ها نشان دهد. این رمان به شیوه جریان سیال ذهن در دو فصل با عناوین تابستان و پاییز نوشته شده است. هر فصل شامل سه بخش یا سه تکه است و هر تکه توسط یکی از سه زنی که فصل مشترک رمان هستند روایت می‌شود. لیلا، زنی است که همسرش میثاق او را رها کرده و مهاجرت نموده است. شبانه، دختری که در ادامه ارتباطش برای ازدواج با ارسالان دچار تردید شده و روجا، که به میثاق علاقمند است و به دنبال اخذ پذیرش از دانشگاه فرانسه و مهاجرت به آن‌جاست. در حقیقت در فصل تابستان کتاب، شرایط نابسامان روحی و بلا تکلیفی و سردرگمی این سه شخصیت از زبان خودشان بیان می‌شود، ولی در فصل پاییز، ماجراها شکل دیگری به خود می‌گیرند. لیلا با کار کردن در دفتر روزنامه به دوران جدیدی از زندگی پیوند می‌خورد، شبانه با ارسالان ازدواج می‌کند و روجا که نمی‌تواند ویزای فرانسه بگیرد، به فکر مهاجرت به کانادا و رسیدن به میثاق می‌افتد...

«پرنده من»: این کتاب اولین رمان فریبا وفی است که در سال ۱۳۸۱ توسط نشر مرکز منتشر شد و در سال ۱۳۸۲ موفق به کسب جایزه ادبی هوشنگ گلشیری گردید. رمان در ۵۳ بخش، زندگی روزمره زنی را روایت می‌کند که برای خواننده بسیار باورپذیر است، چرا که در آن تصویری از تناقضات موجود در جامعه در میان همه دغدغه‌های زنانه نویسنده به نمایش درآمده است و نشان دادن عدم امنیت روانی و جسمانی و اجتماعی و... زنان در جامعه از نکات مورد تاکید نویسنده می‌باشد. بی‌اسم

بودن راوی داستان می‌تواند نشانه‌ای از احساس بی‌هویتی یا سردرگمی او باشد. داستان از زبان زنی میانسال روایت می‌شود که درگیر تکرارهای زندگی و همسر و فرزندداری است. او همسری بلندپرواز دارد که اولویتش در زندگی، رویاهایش هستند و تمام آینده‌اش در مهاجرت به کانادا خلاصه می‌شود، اما نویسنده با مهارت، روزمرگی‌های زندگی زن را در مقابل این خواسته همسرش قرار می‌دهد. نویسنده، اندیشه‌های زنانه خود را با به کارگیری راوی زن و شخصیت پردازی منفی مردان مطرح کرده است.

۲-۴. مؤلفه‌های زنانه زبان در دو کتاب منتخب

مؤلفه‌های پانزده‌گانه سبک زنانه زبان با تکیه بر دیدگاه میلز، در دو سطح ساختار زبانی و ساختار اندیشه و محتوا به شرح زیر بررسی شده‌اند. ساختار زبانی، خود به دو بخش ویژگی‌های صرفی و نحوی تقسیم می‌شود.

واژگان زنانه	ویژگی‌های صرفی	ساختار زبانی
سوگندواژه‌ها		
عبارات تعللی و مشدها		
توصیفات دقیق و جزئی		
اشاره به صفات (رنگ و جنس) اشیاء		
	ویژگی‌های نحوی	
آداب و رسوم	ساختار اندیشه و محتوا	
باورها و خرافات		
ضرب‌المثل‌ها		
تقویت مسائل عاطفی		مسائل عاطفی در خانواده
تضعیف مسائل عاطفی		
عشق		
نوستالوژی یا غم غربت		
تقویت آموزه‌ها		آموزه‌های دینی و ملی
تضعیف آموزه‌ها		

مسائل سیاسی و اجتماعی	
امید و انتظار	تقویت امیدواری
	تضعیف امیدواری
مشکلات و جایگاه زنان	

شرح مؤلفه‌های مورد بررسی با توجه به سوالات میلز و نظرات دیگر صاحب‌نظران

۱- واژگان زنانه: واژگانی که متعلق به حوزه زنان هستند. مثل حجاب یا مانتو، بارداری یا زایمان، بستن موهای بلند و... یا واژگانی که ارتباط مستقیم با زنان دارند. مثل آشپزی، رفت و روب و... این مؤلفه در سطح واژگانی تحلیل میلز قرار دارد.

«همه شرایط برای عروسی من آماده بود. زد و امیر هم به خواستگاری‌ام آمد و من هم زود به خیل عظیم زنان شوهردار پیوستم» (پرنده من: ۷۵).

«رژگونه را می‌کشم در گودی لپ‌ها. فقط مانده رژلب. رژ کم‌رنگ می‌زنم. تنها چیزی که بد است مانتوم است» (پاییز فصل آخر است: ۷۸).

۲- سوگندواژه‌ها: از آن‌جا که بسامد استفاده از سوگندواژه‌ها نیز در گفتار و نوشتار زنانه بسیار بالاست، بازتاب‌دهنده هویت جنسیتی راوی یا نویسنده محسوب می‌شود. «زنان چون فرودست جامعه به شمار می‌روند برای اثبات صحبت‌های‌شان بیشتر قسم می‌خورند؛ ولی مردان که همیشه با قاطعیت سخن می‌گویند و لزومی برای اثبات سخنان خود نمی‌بینند از سوگندواژه‌ها کمتر استفاده می‌کنند» (قربانی، ۱۴۰۱: ۱۴۰).

این مؤلفه در سطح واژگانی تحلیل میلز قرار دارد.

«فریاد می‌زند: به پیر، به پیغمبر من برندا شتم» (پرنده من: ۱۸).

«امان تو را به خدا ولش کن. دارد می‌میرد» (پاییز فصل آخر است: ۴۹).

۳- عبارات تعللی و مشددها: عبارات تعللی نشان‌دهنده نوعی عدم اطمینان در گفتار یا نوشتار هستند که ناشی از موضع فرودستی زنانه در جامعه و بازتابی از صدای زنانه می‌تواند باشد. مشددها همان قیود تاکید هستند. «عباراتی مانند حتماً، واقعاً، حقیقتاً و... که شدت و تاکید را به گفتار می‌افزایند» (نجفی عرب، ۱۳۹۴: ۲۶۰). این مؤلفه در سطح جملات تحلیل میلز قرار دارد.

«دستش توی هوا دنبال درد است. جای دقیقش را نمی‌داند. شاید اصلاً درد ندارد» (پرنده

من: ۱۲۹).

«اگر قبول کنم شاید بتوانم بین همین بچه‌ها بمانم» (پاییز فصل آخر است: ۳۱).

۴- توصیفات دقیق و جزئی: نشان از دقت و ظرافت و شبکه خاص ذهن زنان دارد که از ویژگی‌های بارز نوشته‌های زنان است و گاه حس تعجب و تحسین خواننده را برمی‌انگیزد. «مرد عموماً ذهن گراست و زن عمل‌گرا. همین عمل‌گرایی زنانه در تعاملات اجتماعی، ویژگی‌هایی به زبان داستان‌های زنان بخشیده است که از آن با صفت جزئی‌نگری، حس‌گرایی و عینیت‌گرایی یاد می‌کنیم» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۴۱۵). بررسی‌ها نشان داده است که در بازه زمانی مورد بررسی، توجه زنان در توصیفات دقیق و عینی بسیار بیشتر از مردان است. این مؤلفه در سطح جملات تحلیل می‌لرز قرار دارد.

«دیوارهایش سیمانی است و سه پنجره هم شکل بالای در شیشه‌ای آشپزخانه دارد. برای زیبا شدن حیاط خلوت کارهای زیادی کرده‌ام. سایبان کوچکی از ایرانیت زده‌ام. مهتابی پرنوری به بالای در شیشه‌ای‌اش نصب کرده‌ام» (پرنده من: ۱۱).

«پله‌ها تاریک بودند و رنگ سیاه گرانت تاریک‌تر نشان‌شان می‌داد. یکی از برگ‌های دیفن باخیای پاگرد طبقه اول زرد شده بود و تیزی نوکش خشک شده بود» (پاییز فصل آخر است: ۳۸).

۵- اشاره به صفات (رنگ و جنس) اشیاء: رنگ‌ها و نوع جنس اشیاء از صفاتی هستند که متأثر از جنسیت بانوان نویسنده، به تناوب در کتاب‌های خاطرات زنان مورد استفاده قرار می‌گیرند. مردان معمولاً به رنگ‌های اصلی در نوشته‌های خود اشاره می‌کنند، اما زنان در اشاره به رنگ‌ها حساس‌تر بوده و از طیف وسیعی از رنگ‌های مختلف در توصیفات خود استفاده می‌کنند. این مؤلفه با توجه به کاربرد رنگ‌واژه‌ها در جمله، در سطح جملات تحلیل می‌لرز قرار دارد.

«وارد مغازه‌ای می‌شوم و کلاه لیمویی بچه‌گانه‌ای را قیمت می‌کنم» (پرنده من: ۹۵).

«پیراهن راه راه یاسی و پلیور خاکستری و شلوار جین تیره. کت نیلی‌ات روی تخت بود»

(پاییز فصل آخر است: ۱۷)

۶- آداب و رسوم: اشاره به آداب و مراسم مختلف با توجه به محدوده جغرافیایی و شرایط فرهنگی محیط زندگی نویسنده و نیز میزان مطالعات و اطلاعات فرهنگی وی، وجه مشترک بسیاری از داستان‌های زنان است که به خاطر زن بودن نویسنده مورد توجه قرار می‌گیرند و در دوره مورد بررسی، در آثار مردانه کمتر دیده می‌شود. این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد. در کتاب *پرندۀ من* موردی مشاهده نشد.

«مادر جان چادرش را بست دور کمرش. گردن حنا را گرفت. نوکش را برد زیر شیر آب و بعد گذاشتش توی پاشویه» (پاییز فصل آخر است: ۱۶۰)

۷- باورها و خرافات: اشاره به باورها و خرافاتی که در بافت داستان به آن‌ها اشاره می‌شود، از نشانه‌هایی است که در قلم زنان بیشتر از مردان دیده می‌شود. بنابراین اشاره به آن‌ها با جنسیت راوی در ارتباط می‌باشد. این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد.

«مامان می‌گوید: حالا چرا جنّی شدی؟» (پرندۀ من: ۷۹).

«پژو سیاه جلویی امروز نیست و می‌توانم یک ضرب از پارکینگ بیرون بیایم. نشانه خوبی است. حتماً امروز قرار است خوب بگذرد» (پاییز فصل آخر است: ۱۸).

۸- ضرب‌المثل‌ها: کاربرد ضرب‌المثل‌ها در زبان زنانه، چه در گفتار و چه در نوشتار بسیار بیشتر از مردان بوده و از جمله عبارات تحت‌تأثیر جنسیت نویسنده می‌باشند. این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد.

«شهلا می‌گوید: امیر باز هم فیلس یاد هندوستان کرده» (پرندۀ من: ۱۵).

«پایش را کرده بود توی یک کفش و می‌گفت چون من نمی‌خواهم او هم نباید برود» (پاییز فصل آخر است: ۱۵۴).

۹- روابط عاطفی در خانواده (تقویت یا تضعیف): وابستگی عاطفی در کتاب‌های زنان بسیار دیده می‌شود که بازتابی از هویت جنسی نویسنده محسوب می‌شود. این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد.

(تقویت) ولی پیاده‌روها لطمه‌ای جدی به عشقم می‌زند. آن قدر تنگ و باریک است که نمی‌شود شانه به شانه رفت» (پرندۀ من: ۸).

(تضعیف) یک وقت چشم باز می کنی و می بینی هر جا می روی حال بچه هایت را می پرسند و هر جا می روی مجبوری آن ها را هم با خودت بکشی» (همان: ۷۷).

(تقویت) از بابا که چقدر دلش برای من و سمیرا تنگ شده و هر شب که از مطب می آید دلش دو دخترش را می خواهد که سر شام کنارش باشند» (پاییز فصل آخر است: ۱۲).

(تضعیف) شاید از ترس باد بوده که همیشه ماهان را این قدر دوست داشته ام» (همان: ۱۳۹).

۱۰- عشق: هر چند اشاره به مقوله عشق، در آثار بسیاری از نویسندگان مشاهده می شود، اما در آثار نویسندگان زن به فراخور موضوع، مورد توجه بیشتری قرار گرفته و از جمله مضامین مشترک آثار بانوان به شمار می آید. این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد.

«امیر عقیده دارد عشق آدم ها را نجات می دهد» (پرنده من: ۸۲).

«لیلی یعنی تجلی معشوق در چشم عاشق. یعنی خلوص عشق، فارغ از معشوق. لیلی، قدح

است و عشق، شراب درون آن» (پاییز فصل آخر است: ۲۳).

۱۱- نوستالژی یا غم غربت: یادآوری دوران خوب کودکی و بازگشت به روزهای پر از شادی،

از جمله مطالبی است که در نوشته های زنانه زیاد به چشم می خورد. «در رمان های زنان، نوستالژی و غم غربت از مضامین رایج است و بازگشت به گذشته به صورت های مختلف از موضوعات مورد علاقه ایشان است» (حسینی، ۱۳۸۴: ۹۶). در دو کتاب مورد بررسی نیز حسرت از دست دادن روزهای گذشته وجود دارد که متأثر از جنسیت راوی است. این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد.

«زن هایی که دست هایم را محکم گرفته اند نمی دانند که می خواهم امیر ده سال پیش برگردد. امیری که وقتی آدم توی چشم هایش نگاه می کرد ته دلش می گفت «خدا یا چه رنگی» (پرنده من: ۶۵).

«مامان من و رامین را بر می داشت و می برد میدان شهرداری. راه می رفتیم و بستنی می خوردیم. مامان برای رامین مداد می خرید و برای من عروسک. بعد می رفتیم جهانگیر، کباب می خوردیم. بهترین روزهای مان همان روزهای نمی دانم چندم ماه بود» (پاییز فصل آخر است: ۸۱).

۱۲- آموزه‌های دینی و ملی (تقویت یا تضعیف): اشاره به آموزه‌های دینی و ملی مانند حفظ

حجاب، انجام عبادات، حفظ حریم زن و مرد، دفاع از ناموس و خاک وطن، پابندی به آرمان‌های انقلاب و... که بازتابی از هویت دینی و ملی زنان نویسنده می‌باشد، معمولاً در کتاب‌های زنان دیده می‌شود. البته از حضور یک رهبر دینی و حاکمیتی دین‌مدار در جامعه در طول سال‌های پس از انقلاب و نیز عامل تأثیرگذار دیگری که دفاع از هویت ملی و حس وطن‌پرستی است نباید غافل بود، اما در برخی آثار نیز بنا به دلایل مختلف اجتماعی و فرهنگی پیش آمده در جامعه، می‌توان به مصادیقی از رد یا تضعیف این آموزه‌ها اشاره نمود. این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد.

(تقویت) امیر خواندندش را قطع نکرد. فقط صدایش را مثل کسی که وقت نماز، مهمان به خانه‌اش بیاید بلندتر کرد» (پرنده من: ۷۳).

(تضعیف) -

(تقویت) دعا می‌کنم کسی صدایش را نشنیده باشد» (پاییز فصل آخر است: ۴۲).

(تضعیف) این صالحی صاف توی چشمانم نگاه می‌کند و دستش را جلو می‌آورد» (همان: ۲۹).

۱۳- اشاره به مسائل سیاسی، اجتماعی: یکی از وجوه مشترک در بسیاری از کتاب‌های زنان،

اشاره به مسائل و مشکلات سیاسی، اجتماعی و حتی بومی است که نویسنده به آن‌ها اشاره کرده و نشان‌دهنده هویت اجتماعی زنان است. این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد.

«امیر در جستجوی عدالت است و آن را هیچ جا پیدا نمی‌کند» (پرنده من: ۴۸).

«انگار سراب است آرزوهای من. هنوز بهشان نرسیده، دلم یک چیز دیگر می‌خواهد. باید از

ایران می‌رفتم. راه برگشت نداشتم» (پاییز فصل آخر است: ۹۵)

۱۴- امید و انتظار (تقویت یا تضعیف): امید داشتن به آینده‌ای روشن و در انتظار همسر و فرزند،

شب و روز را گذراندن از خصوصیات خاص زنان است که در کتاب‌های خود نیز از آن یاد می‌کنند. «انتظار یکی از خصوصیات جدایی‌ناپذیر زنان در تمام دنیاست. انتظار به وفور در شعرها و داستان‌های نویسندگان زن خودنمایی می‌کند. با بررسی اجمالی آثار نویسندگان زن معاصر، به رگه‌های پررنگ انتظار در متن پی خواهیم برد» (حسینی، ۱۳۸۴: ۹۷). این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد.

(تقویت) -

(تضعیف) آینده تاریک است. بسیار تاریک. تنها راه نجات، کار من است» (پرنده من: ۸۷).
 (تقویت) می خواستم امیدوار باشم و آرام. شام خوشمزه درست کنم» (پاییز فصل آخر است: ۱۰۶).
 (تضعیف) خیلی وقت است داریم ادا در می آوریم. ادای خوشبختی ساده ای که در این بدبختی
 محتوم ابدی گمش کرده ایم» (پاییز فصل آخر است: ۴۷).

۱۵- مشکلات و جایگاه زنان: مقاومت در برابر نگاه تضعیف کننده به زن و اعتراض به سلب حقوق زنان در برخوردهای افراد، اغلب در کتاب های زنان مشاهده می شود. این بخش در حقیقت بازتاب صدای زنانه در متن است. این مؤلفه در سطح تحلیل گفتمان یا اندیشه و محتوا قرار دارد.

«وقتی امیر از من سیر می شود، شکم او را یاد طبل و پاهایم او را یاد شتر می اندازند. وقتی از من سیر می شود، مرد مجردی می شود که به اشتباه در خانه شلوغی مهمان است. این جور وقت ها بچه ها دیگر باهوش و کنجکاو نیستند و اصلاً به پدرشان نرفته اند. مزاحم و دست و پاگیرند» (پرنده من: ۶۰).

«ما دخترهای ناقص الخلقه ای هستیم. از زندگی مادرهای مان در آمده ایم و به زندگی دخترهای - مان نرسیده ایم. قلب مان مال گذشته است و مغز مان مال آینده و هر کدام آن قدر ما را از دو طرف می کشند تا دو تکه شویم» (پاییز فصل آخر است: ۱۵۵)

۲-۵. گستره گفتمانی در دو کتاب با رویکرد تحلیلی میلز

پرنده من، زندگی زنی را به تصویر می کشد که گذشته ای با درد و رنج را پشت سر گذاشته و نشانه هایی از ترس دوران کودکی را با خود به بزرگسالی آورده و همیشه نگران انتقال آن ترس ها به دخترش است. در زندگی امروزش با همسری که رویای مهاجرت دارد نیز با روزمرگی دست به گریبان است...

پاییز فصل آخر است، روایت زندگی سه دختر جوان است که هر یک دغدغه های خاص خود را دارند اما زندگی آن ها در بخش هایی به هم گره خورده است. آشفتگی و سردرگمی در شخصیت های داستان به خوبی نشان داده شده است و در نهایت داستان، شخصیت ایده آلی از زن در ذهن خواننده شکل نمی گیرد.

راویان در هر دو کتاب «زن» هستند. یکی بی هیچ نامی در داستان و دیگری در هر قسمت کتاب از زبان یکی از شخصیت های زن داستان.

زاویه دید در هر دو کتاب اول شخص است و هر چند موضوع کتاب‌ها، زندگی زنان است، اما درون‌مایه هر دو کتاب، توجه به شخصیت زنان و روزمرگی‌ها و دغدغه‌های ایشان در زندگی است. در هر دو کتاب، متن بر شخصیت زنان بیش از مردان توجه دارد، اما در نهایت شخصیتی منفعل و خاکستری از زن به نمایش گذاشته می‌شود.

درون‌مایه اصلی آثار داستانی زنان داستان‌نویس ایران، مسائل مربوط به زنان است. به چالش کشیدن فرهنگ مردسالارانه در مقابل شخصیت‌های زن داستان در هر دو کتاب دیده می‌شود و به تحول شخصیت‌های زنان نسبت به سال‌های گذشته در هر دو داستان اشاره شده است. تحولی که منجر به ارتقاء نسبی جایگاه زنان به عنوان کنش‌گر اجتماعی نسبت به ادوار گذشته شده است.

جدول شماره ۱. تعداد و درصد به کارگیری مؤلفه‌های پانزده‌گانه زنانه زبان در کتاب پرنده من-۱۴۱ صفحه (منبع: یافته‌های پژوهش)

مورد	تعداد کاربرد	درصد کاربرد
۱	۵۱۳	٪ ۳۶۳
۲	۳	٪ ۲/۱
۳	۸	٪ ۵/۷
۴	۹	٪ ۶/۴
۵	۳۳	٪ ۲۳/۴
۶	-	-
۷	۳	٪ ۲/۱
۸	۵	٪ ۳/۵
۹	۱۶	٪ ۱۱/۳
	۱۲	٪ ۸/۵
۱۰	۵	٪ ۳/۵
۱۱	۱	٪ ۰/۷
۱۲	۱	٪ ۰/۷
	-	-

۱۳	۱۱	٪۷/۸
۱۴	-	-
	۱۵	٪۱۰/۶
۱۵	۱۱۱	٪۷۸/۷

جدول شماره ۲. تعداد و درصد به کارگیری مؤلفه‌های پانزده‌گانه زنانه زبان در کتاب پاییز فصل آخر است-۱۸۹ صفحه (منبع: یافته‌های پژوهش)

مورد	تعداد کاربرد	درصد کاربرد
۱	۶۴۲	٪۳۳۹/۶
۲	۸	٪۴/۲
۳	۳۱	٪۱۶/۴
۴	۱۵	٪۷/۹
۵	۲۹۵	٪۱۵۶
۶	۱	٪۰/۵
۷	۴	٪۲/۱
۸	۷	٪۳/۷
۹	۱۸	٪۹/۵
	۲۶	٪۱۳/۷
۱۰	۱۴	٪۷/۴
۱۱	۴	٪۲/۱
۱۲	۱	٪۰/۵
	۲	٪۱
۱۳	۲	٪۱
۱۴	۴	٪۲/۱
	۳۸	٪۲۰

۱۵	۳۱	٪ ۱۶/۴
----	----	--------

جدول شماره ۳ - جدول مقایسه‌ای آمار مؤلفه‌ها بین دو کتاب (منبع: یافته‌های تحقیق)

مورد	پرنده من	پاییز فصل آخر سال است	تفاوت
۱	٪ ۳۶۳	٪ ۳۳۹/۶	-٪ ۲۳/۴
۲	٪ ۲/۱	٪ ۴/۲	+٪ ۲/۱
۳	٪ ۵/۷	٪ ۱۶/۴	+٪ ۱۰/۷
۴	٪ ۶/۴	٪ ۷/۹	+٪ ۱/۵
۵	٪ ۲۳/۴	٪ ۱۵۶	+٪ ۱۳۲/۶
۶	-	٪ ۰/۵	+٪ ۰/۵
۷	٪ ۲/۱	٪ ۲/۱	-
۸	٪ ۳/۵	٪ ۳/۷	+٪ ۰/۲
۹	٪ ۱۱/۳	٪ ۹/۵	-٪ ۱/۸
	٪ ۸/۵	٪ ۱۳/۷	+٪ ۵/۲
۱۰	٪ ۳/۵	٪ ۷/۴	+٪ ۳/۹
۱۱	٪ ۰/۷	٪ ۲/۱	+٪ ۱/۴
۱۲	٪ ۰/۷	٪ ۰/۵	-٪ ۰/۲
	-	٪ ۱	+٪ ۱
۱۳	٪ ۷/۸	٪ ۱	-٪ ۶/۸
۱۴	-	٪ ۲/۱	+٪ ۲/۱
	٪ ۱۰/۶	٪ ۲۰	+٪ ۹/۴
۱۵	٪ ۷۸/۷	٪ ۱۶/۴	-٪ ۶۲/۳

زنان از مهم‌ترین اقشار اجتماعی جامعه هستند و با توجه به رشد کمی آثار ادبی ایشان در سال‌های اخیر، لزوم وجود نگاهی جامع و وسیع به انواع آفرینش‌های ادبی ایشان، در راستای رشد مطلوب کیفی این آثار بیش از پیش احساس می‌شود.

برای انجام این پژوهش، با نگاه به رویکرد زبانی سارا میلز، پس از رسیدن به وجود سبکی زنانه در آثار زنان با تعیین مؤلفه‌های پانزده‌گانه زبان زنانه در دو حیطه ساختار زبانی (صرفی و نحوی) و ساختار اندیشه و محتوا، بسامد کاربرد آن‌ها را در دو کتاب معرفی شده که با فاصله زمانی دوازده ساله (۱۳۸۱ تا ۱۳۹۳) منتشر شده و در جشنواره‌های معتبر کشوری برگزیده شده بودند، به نسبت تعداد صفحات هر کتاب محاسبه کرده (جدول‌های ۱ و ۲)، سپس میزان تغییر در کاربرد هر مؤلفه به صورت درصد بیان گردید (جدول ۳). وجود دوازده سال فاصله بین زمان انتشار این دو کتاب که قطعاً تغییرات فرهنگی، سیاسی و اجتماعی فراوانی در کشور را به همراه داشته، می‌تواند عاملی در تغییر میزان کاربرد برخی مؤلفه‌های زنانه در این آثار باشد که نتایج حاصل از این بررسی، میزان این تغییرات را نشان می‌دهد. طبق آمار ارائه شده در جداول ۱ تا ۳، اگر از میزان تغییر زیر دو درصد چشم‌پوشی کنیم، بین دو تا ده درصد تفاوت را اندک دانسته، تغییر بین یازده تا بیست درصد را متوسط و بالای ۲۰ درصد را معنادار بدانیم، در این صورت نتیجه حاصل از این پژوهش به قرار زیر خواهد بود:

- ۱- استفاده از واژگان زنانه در کتاب پاییز فصل آخر سال است نسبت به پرنده من به شکل معناداری کاهش (۲۳٪) و اما اشاره به صفات (رنگ و جنس اشیا) افزایش معناداری (۱۳۲٪) داشته است.
- ۲- استفاده از عبارات تعللی در پاییز فصل آخر سال است نسبت به پرنده من در حد متوسط افزایش (۱۰/۷٪) و استفاده از لحن حمایت‌طلبانه و ضعیف در حد متوسط افزایش (۱۵٪) داشته است.
- ۳- اشاره به ضرب‌المثل‌ها، سوگندها، توصیفات دقیق، نوستالژی، مسائل سیاسی و اجتماعی با اختلافی بسیار اندک در هر دو کتاب کاربرد داشته‌اند. ۴- اما در بررسی چهار مؤلفه مسائل زنان، مسائل عاطفی، آموزه‌های دینی و نیز، امید و انتظار که در حوزه محتوایی آثار قرار دارند، لازم است تأمل بیشتری صورت بگیرد. این بررسی نشان می‌دهد که توجه به مسایل و مشکلات زنان به شکل معناداری کاهش (۶۲٪) داشته است. در تقویت روابط عاطفی کاهش اندک (۱/۸٪)، اما در تضعیف مسایل و روابط عاطفی، افزایشی قابل توجه (۵/۲٪) مشاهده می‌شود. در تقویت و تضعیف آموزه‌های دینی و ملی اختلاف اندکی دیده می‌شود. اما در تقویت امید و انتظار، رشدی اندک (۲/۱٪) و در تضعیف روحیه امیدواری و ترویج یأس و ناامیدی رشد قابل تأمل (۹/۴٪) دیده می‌شود.

البته ذکر این نکته ضروری است که شرایط فرهنگی، سیاسی، اجتماعی جامعه، هم‌چنین سن، تحصیلات و تجارب نویسنده به یقین در به‌کارگیری این مؤلفه‌ها مؤثر است که نباید از آن غافل بود. این بررسی‌ها نشان می‌دهد که در حوزه ساختار زبانی، تنها متغیر قابل توجه در این دوره دوازده ساله، کاربرد صفات (رنگ و جنس اشیا) بوده که افزایش قابل توجه آن می‌تواند به فراخور سلیقه و سواد نویسنده باشد. همین نکته در ارتباط با کاهش کاربرد واژگان زنانه در حوزه زبانی هم صادق است.

اما در حوزه اندیشه و محتوا (سطح گفتمانی آثار)، کاهش معنادار توجه به مسائل و مشکلات زنان در این دو کتاب، که با توجه به فاصله دوازده ساله‌ای که هم‌زمان با تغییرات فرهنگی و سیاسی و اجتماعی فراوان در کشور بوده اتفاق افتاده است، نه به معنای برطرف شدن آن مسایل، بلکه می‌تواند حاکی از نوعی بحران در توجه جامعه و مسئولان به حل و فصل این مشکلات و احساس بی‌فایده بودن طرح مکرر آن‌ها در داستان‌ها باشد. تضعیف روابط عاطفی بین اعضای خانواده، هم‌چنین تقویت روحیه یأس و نومیدی در میان شخصیت‌های رمان‌ها نیز زنگ خطر را برای متولیان فرهنگی جامعه به صدا در می‌آورد. این مقوله می‌باید هم مورد توجه مسئولین رسیدگی به امور زنان باشد و هم عزم جدی جامعه را در نزدیک شدن به برابری نقش‌ها و موقعیت‌های اجتماعی زنان و مردان به یاری بطلبد. جهت‌گیری عاطفی نویسنده پرنده من نسبت به مسئله زن و دغدغه‌ها و مشکلات زنان و نیز تأکید بر تناقضات و نابرابری‌های اجتماعی حاکم بر جامعه و خانواده، هم‌چنین بی‌اسم بودن راوی داستان که نشان از بی‌هویتی یا سر‌درگمی اوست، بر لزوم توجه بیش از پیش مسئولین به مقوله زنان تأکید دارد. در رمان پاییز فصل آخر سال است هم فضای غمگین، تلخ و مأیوس‌کننده داستان، خواننده را آزار می‌دهد. ختم داستان به فصل پاییز و نرسیدن به فصل بهار که موسم رویش و زایش و سرزندگی است، تأکیدی بر همین فضای سرد و بی‌روح و غم‌انگیز است که این نکته هم هشدار جدی برای برنامه‌ریزان کلان فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی جامعه محسوب می‌شود.

در پایان این پژوهش باید گفت که ویژگی‌های مورد بررسی که به آثار بانوان نویسنده هویت می‌بخشند، می‌تواند به عنوان مبانی اولیه نقد این گونه آثار محسوب شده و به روند رشد نظری آثار زنان خصوصاً در حوزه داستان و رمان کمک کنند. علاوه بر آن می‌تواند به عنوان بخشی از معیارهای داوری آثار ارسالی به جشنواره‌های مختلف مورد استفاده قرار بگیرند.

(۱). سارا میلز، زاده ۱۹۵۴، سبک‌شناس، زبان‌شناس، نویسنده و استاد پژوهش در دانشکده مطالعات فرهنگی دانشگاه شفیلد هالام انگلستان است. مطالعات و پژوهش‌های او در دو زمینه است: (۱) فمینیسم و زبان-شناسی (۲) فمینیسم و نظریهٔ پسااستعماری. او عمدتاً به نحوه تعامل جنسیت و طبقه با نژاد از نظر تولید روابط مکانی در زمینه‌های استعماری و امپریالیستی علاقه‌مند است و در حال حاضر در یک گروه تحقیقاتی مشغول فعالیت است که ادبی بودن زبان را تحلیل می‌کنند و در حال کار بر روی مدل‌های گفتمان پست مدرن از ادب هستند. وی در مورد نظریهٔ زبان‌شناسی، ادبیات فمینیستی و نظریهٔ گفتمان فمینیستی پسااستعمار نیز آثاری را منتشر کرده که اکثر آن‌ها به زبان‌های گوناگون ترجمه شده است. برخی از کتاب‌های او عبارتند از: *خواندن فمینیستی / خواندن فمینیست* (۱۹۸۹)؛ *جنسیت و خواندن* (۱۹۹۴)؛ *سبک‌شناسی فمینیستی* (۱۹۹۵)؛ *جنسیت و ادب* (۲۰۰۳)؛ *جنسیت و فضای استعماری* (۲۰۰۵)؛ *زبان و جنسیت* (۲۰۰۸)؛ *زبان، جنسیت و فمینیسم: نظریه، روش‌شناسی و عمل* (۲۰۱۱)؛ *مباحث جنسیت: تحلیل زبان‌شناسی فمینیستی* (۲۰۱۲) که دو کتاب *گفتمان* (۱۹۹۷) و *میشل فوکو* (۲۰۰۲) او به فارسی ترجمه شده است.

کتابنامه

- اچسون، جین. (۱۳۶۴) *روان‌شناسی زبان*؛ عبدالخلیل حاجتی، چ ۱، تهران: امیرکبیر.
- آقاگلزاده، فردوس؛ خسرو نژاد، عبدالله. (۱۳۸۶) *جنسیت در متن‌های داستان‌های کوتاه فارسی و انگلیسی*؛ تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- باطنی، محمدرضا؛ غیبی، منوچهر؛ خوشنام، محمود. (۱۳۸۱) *زبان و جامعه‌شناسی*؛ تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- پاک نهاد جبروتی، مریم. (۱۳۸۱) *فردستی و فرودستی در زبان*؛ تهران: گام نو.
- ترادگیل، پیترو. (۱۳۷۶) *زبان‌شناسی اجتماعی*؛ محمد طباطبایی، تهران: آگاه.
- حسینی، مریم. (۱۳۸۴) *روایت زنانه در داستان‌نویسی زنانه؛ کتاب ماه ادبیات و فلسفه*، (ش ۹۳) ۹۴-۱۰۱.
- خسروی شکیب، محمد. (۱۳۸۹) «بررسی اندیشه فمینیسم در آثار شهرنوش پارسا پور و مارگریت دوراس»؛ *مطالعات تطبیقی* (ش ۱۵)؛ ۸۱-۹۵.
- سراج، سیدعلی. (۱۳۹۴) *گفتمان زنانه*؛ تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- شاهنده، نوشین. (۱۳۸۴) *زن در تفکر نیچه*؛ چ ۴، تهران: قصیده سرا.
- فاولر، راجر. (۱۳۹۰) *زبان‌شناسی و رمان*؛ محمد غفاری، تهران: نی.
- فتوحی، محمود. (۱۳۹۰) *سبک‌شناسی، نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها*؛ تهران: سخن.

- قربانی، معصومه و دیگران. (۱۴۰۱) مقایسه تحلیلی شخصیت‌های مرد و زن در دو رمان دهه ۴۰ و دو رمان دهه ۷۰ بر مبنای جامعه‌شناسی زبان، پژوهشنامه ادبیات داستانی ۱۱ (ش ۴)، ۱۳۲-۱۶۳.
10.22126/rp.2021.6398.1333
- محمدی اصل، عباس. (۱۳۸۹) جنسیت و زبان‌شناسی اجتماعی؛ تهران: گل آذین.
- محمودی بختیاری، بهروز؛ دهقانی، مریم. (۱۳۹۲) «رابطه زبان و جنسیت در رمان معاصر فارسی: بررسی شش رمان»؛ زن در فرهنگ و هنر، ۵(۴)، ۵۴۳-۵۵۶.
- مدرسی، یحیی. (۱۳۶۸) درآمدهای جامعه‌شناسی زبان؛ تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- مرعشی، نسیم. (۱۳۹۳) پاییز فصل آخر سال است؛ تهران: چشمه.
- میلز، سارا. (۱۳۸۹) میشل فوکو؛ داریوش نوری، تهران: مرکز.
- میلز، سارا. (۱۳۸۲) گفتمان؛ فتح محمدی، زنجان: هزاره سوم.
- نجاری، محمد. (۱۳۹۴) زبان زنان؛ تهران: اختران.
- نجفی عرب، ملاحظ. (۱۳۹۴) زبان و جنسیت در رمان؛ تهران: علم و دانش.
- وفی، فریبا. (۱۳۸۱) پرنده من؛ تهران: مرکز.
- ولف، ویرجینیا. (۱۳۸۵) اتاقی از آن خود؛ صفورا نور بخش، تهران: نیلوفر.

References

- Abrams, M. (1999). *A Glossary of Literary Terms*, 7th edition, Boston, Massachusetts: Heinle & Heinle Publications.
- Aghagolzadeh, F. and Khosronejad, A. (2007). *Gender in Persian and English Short Story Texts*. Tehran: Tarbiat Modares University. (In Persian).
- Bateni, M., Gheibit, M., Khoshnam, M. (2002). *Language and Sociology*. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance. (In Persian).
- Echson, J. (1985). *Language Psychology*. Translation by Abdul Khalil Hajati. Tehran: Amirkabir Publications. (In Persian).
- Fotoohi, M. (2011). *stylistics, theories, approaches and methods*. Tehran: Sokhan Publications. (In Persian).
- Fowler, R. (2011). *Linguistics and Novels*. Translation by Mohammad Ghaffari. Tehran: Ney Publications. (In Persian).
- Ghorbani Verklai, M., Rouhani, M., Mohseni, M., Pirouz, Gh. (2022). "Analytical Comparison of Male and Female Characters in Two Novels of the 40s and Two Novels of the 70s based on the Sociology of Language". *Research Journal in Narrative Literature*, 11(4), 133-162. (In Persian).
- Halliday, M. (1978). *Language As Social Semiotics*. London: Edward Arnold.

- Hosseini, M. (2005). "Female Narrative in Female Story Writing". *The Book of the Month of Literature and Philosophy*, (93), 94-101. (In Persian).
- Khosravi Shakib, M. (2010). "Study of feminism in the works of Shahrnush Parsipur and Marguerite Duras". *Quarterly Journal of Comparative Studies*, (5), 81-95. (In Persian).
- Lakoff, R. (1975). *Language and Women's Place*. New York: Harper Publications.
- Mahmoodi Bakhtiari, B., Dehghani, M. (2013). The relationship between language and gender in the contemporary Persian novel: a review of six novels. *Women in Culture and Art Quarterly*, 5 (4), 543-556. (In Persian).
- Marashi, N. (2014). *Autumn is the last season of the year*. Tehran: Cheshmeh Publications. (In Persian).
- Mills, S. (2005). *Feminist Stylistics*. 2 Edition Published. Taylor & Francis E- library. (In Persian).
- Mills, S. (2010). *Michel Foucault*. Translation by Dariush Nouri. Tehran: Markaz Publications. (In Persian).
- Mills, S. (2003). *Discourse*. Fattah Mohammadi, Zanjan: Hezareh Sevom Publications. (In Persian).
- Modarressi, Y. (1989). *An Introduction to the Sociology of Language*. Tehran: Institute of Cultural Studies and Research. (In Persian).
- Mohammadi Asl, A. (2010). *Gender and social linguistics*. Tehran: Gol Azin Publications. (In Persian).
- Najafi Arab, M. (2015). *Language and Gender in the Novel*. Tehran: Science and Knowledge. (In Persian).
- Najjari, M. (2015). *Women's Language*. Tehran: Akhtaran Publications. (In Persian).
- Pak Nahad Jabarouti, M. (2002). *Superiority and Inferiority in Language*. Tehran: Gaam-e No Publications. (In Persian).
- Seraj, S. A. (2015). *Women's Discourse*. Tehran: Enlightenment and Women's Studies. (In Persian).
- Shahandeh, N. (2005). *Woman in Nietzsche Thinking*. 4 Edition. Tehran: Ode Publications. (In Persian).
- Tradgill, P. (1997). *Social Linguistics*. Translation by Mohammad Tabatabai. Tehran: Agah Publications. (In Persian).
- Vafi, F. (2002). *My Bird*. Tehran: Markaz Publications. (In Persian).
- Wolf, V. (2006). *A Room of its Own*. Translation by Safoura Noorbakhsh. Tehran: Niloufar Publications. (In Persian).